

О. В. Феленюк, О. Г. Чубик

Мощаниця

МОЩАНИЦЯ – село Острозького району Рівненської області. Мощаниц. сільс. раді підпорядк. села Волосківці та Кургани. М. лежить на 2-х продовгастих підвищеннях, що розходяться на Пд. Зх. і Пн. Зх., між ними протікає мала р. Звиса (притока Горині, бас. Дніпра); знаходиться на межі зі Славут. р-ном Хмельн. обл., за 14 км від райцентру та 5 км від залізнич. ст. Могиляни. Пл. 4,1 км². За переписом насел. 2001, проживали 1172 особи; переважно українці. Здавна тут проходив важливий шлях, дуже заболочений у кількох місцях. За нар. переказами, першими оселилися мощани – казенні працівники, які вимощували й ремонтували шляхи, будували мости. За ін. версією, назва села походить від слова «мощна» («міцна»), оскільки в середньовічні часи були споруджені 2 фортеці з чотиригран. валами та ровами (їхні залишки збереглися донині). За даними «Трудов одиннадцатого археологического съезда в Киеве. 1899» (т. 1, Москва, 1901), було 2 городища та 5 курганів. Досліджено поселення (пам'ятки археології місц. значення): пізньотрипільське (сх. околиця), культурно-істор. спільності шнур. кераміки, комарів. культури (побл. шляху, за 0,5 км від села), могилян. групи (за 0,3 км на Зх.), раннього заліз. часу (урочище Кар'єр). У околицях села також виявлено майстерню крем'яних знарядь. Знайдено кістяний гарпун (15 кісток з крем'яним вкладенням) мезолітич. епохи, 2 крем'яних наконечники списів стжижов. культури, мисочку городоцько-здовбиц. культури, уламки кахлів, глиняного посуду 16–17 ст. Уперше М. згадується 1545 в описі Луцького замку. У 16 ст. належала князям Острозьким. 1622 княгиня Анна-Алоїза Ходкевич (донька Олександра Острозького) подарувала село єзуїт. колегії. Жит. брали участь у повстаннях під керівництвом К. Косинського (1591–93) і С. Наливайка (1594–96) та Визв. війні під проводом Б. Хмельницького. За Андрусів. перемир'ям 1667 М. залишилася у складі Польщі. Від 1772 після заборони єзуїт. ордену належала князям Яблоновським. 1785 вони збудували дерев'яну церкву Пресвятої Трійці (1935 після пожежі на її місці зведено новий однойм. дерев'яний храм, що нині належить громаді УПЦ КП), наприкінці 18 – на поч. 19 ст. – 2-поверх. палац (облаштували в ньому власну резиденцію; був розграбований і розібраний на буд. матеріали під час воєн. дій 1918–20). За 2-м поділом Польщі 1793 відійшла до Рос. імперії. 1795–1925 – у складі Остроз., 1925–39 – Здолбунів. пов.; 1796–1920 – Волин. губ.; 1921–39 – Волин. воєводства. 1875 М. придбали поміщики Антропови. 1884 відкрито початк. школу. 1889 був 91 двір, мешкали 764 особи; на зламі 19–20 ст. – відповідно 109 і 784. Зі сх.

сторони у нім. колонії Трюнталь виготовляли голланд. сири декількох сортів, що завдяки своєму чудовому смаку та високій якості користувалися попитом далеко за межами краю. З появою чеських переселенців село поділялося на М. Першу (М. Чеську) та М. Другу (М. Руську). Завдяки чехам тут сформувалася велика реліг. громада християн віри євангельської. Від поч. 20 ст. до кін. 1930-х рр. діяли осередки укр. громад. організацій, зокрема й «Просвіти». 1920–39 – у складі Польщі, від 1939 – УРСР. Від червня 1941 до лютого 1944 – під нім.-фашист. окупацією. На фронтах 2-ї світової війни загинули 78 воїнів-земляків, які перебували у складі рад. армії. До серед. 1950-х рр. вело збройну боротьбу підпілля ОУН–УПА. М. Серед у рад. період займався дисидент. діяльністю, на Острожчині був першим чл. Укр. Гельсин. спілки, 1990 скликав у М. установче зібрання патріотів – рух Опору за соц. і нац. визволення, на якому було утвор. Мощаниц. осередок НРУ; 1997 заснував місц. осередок «Молодої просвіти» ім. Т. Шевченка; написав низку пісень, видав значну кількість статей і книг. У М. – навч.-вихов. комплекс «заг.-осв. школа-дитсадок», Будинок культури, фельдшер.-акушер. пункт. Серед видат. уродженців – поет-сатирик В. Грабоус.

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Мощаниця / О. В. Феленюк, О. Г. Чубик // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-69429>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).